

Vissza a költészethez

BÉNYEI PÉTERREL, FALCSIK MARIVAL, KUKORELLY ENDRÉVEL ÉS MARGÓCSY ISTVÁNNAL LAPIS JÓZSEF BESZÉLGET*

Lapis József: Szeretettel köszöntök mindenkit a Debreceni Költészeti Fesztivál keretében megrendezett kerekasztal-beszélgetésen, amelyen Petőfi Sándorról fogunk beszélgetni. Röviden bemutatnám a beszélgetés résztvevőit: Margócsy István professzor úr az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karáról, számos Petőfivel kapcsolatos könyv szerzője; Falcsik Mari költő, műfordító, a Petőfi-költőversenyünk győztese; Kukorelly Endre író, költő; valamint Béneyi Péter irodalomtörténész a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Karáról, aki a 19. századi irodalom kutatója. Én Lapis József vagyok az *Alföld* folyóirat szerkesztőségének képviselőjében, a Sárospataki Református Teológiai Akadémiáról jöttem.

Ahogy számos településnek az országban, illetve az ország határain túl is, úgy Sárospataknak is megvannak a maga Petőfi-émlékei, -legendái. A kollégiumban máig őrizzük azt az ivótülköt, amelyből a költő a pataki tartózkodása alatt – a második felvidéki útja során – bort fogyasztott a legenda szerint. Ez az ivótülök aztán megtört, ténylegesen és jelképesen is, hiszen valószínűleg sosem volt a költő kezében, de a legenda tovább él. Egy nagyon kellemes estét töltött ott a pataki teológus diákok körében Petőfi – ilyen jellegű legendát, történeti emléket az országnak nagyon sok településén tudnának felsorolni. Debrecenről is beszélhetnénk, arról a bizonyos kemény, viszontagságokkal teli télről, amelyet itt töltött, ugyan nem természetlen időszakról van szó, de amely után ugye gyalogszerrel vágott neki az országnak, hogy eljusson Pestre, hogy aztán nagyon rövid időn belül már mint ünnepezt költő, tulajdonképpen celebritásként lépjen be a debreceni színház termébe. Izgalmas dolog minderről beszélni 200 év távlatából, hiszen az évszázadok során annyiféle elbeszélés rakódott rá a költő alakjára s művészetére is. Annyiféleképpen lehetett s lehet róla beszélni, sok esetben kisajátító elbeszélésekkel, sok mindenki érezheti sajátjának, saját példája elődjének. Az irodalomtudomány különféle módokon igyekezett közeledni hozzá, gazdag és termékeny a fogadtatástörténet. Margócsy tanár úr szerkesztett egy kötetet *Petőfi Sándor emlékezete* címmel, amelyben épp ebből válogat szövegeket. Tehát egyfelől egy nagyon összetett és széttartó Petőfi-képről beszélhetünk, másfelől azonban ott áll előttünk egy monumentális, szoborszerű figura. Rengeteg tényleges Petőfi-szobor van országszerte, és ez a pulpituson lévő költő éppen ezért nehezen megragadható vagy megérinthető, megismerhető figura. Ebben a kettősségben tudunk gondolkodni. Úgyhogy az első kérdésem az, hogy a jelenlegi, 21. század eleji nézőpontból látva milyen szerintetek, milyennek gondoljátok a Petőfi-képet, kicsoda Petőfi a szélesebb közönség számára. Milyen a mostani Petőfi-képünk az irodalmi szakma felől, és milyen a ti saját Petőfi-képetek, amit belül hordoztok, mi az, ami számotokra izgalmas belőle?

* A 2023. április 12-én a MODEM-ben rendezett, Petőfi Sándor életművének hatásáról és a költő utóéletéről szóló kerekasztal-beszélgetés szerkesztett szövege.

Margócsy István: Hogy Petőfi mit jelent a széles közönség számára: azt nagyon nehéz meghatározni. Egyrészt a neve, az természetesen mindenhol jelen van. Nem csak az utcatáblákon, hanem tényleg minden magyar embernek, aki magyar iskolát végzett, ott van az emlékezetében. Valahogyan tehát Petőfire reflektálni kellene. De hogy miként, az egy rettenetesen nehéz kérdés. Például azért, mert ő maga írt majdnem ezer verset. Ugyanakkor százötven éve körülbelül negyven versét tanítják az iskolákban, nagyjából ugyanolyan interpretációs stratégiával. Ez olyan iszonyatos erővel él és hat, hogy ezzel szerintem sem a mai iskolának, sem a mai irodalomtudománynak nincs mit kezdenie, legyőzni úgysem tudja. Ezt áttörni teljesen lehetetlen. Másrészt viszont Petőfinek a neve mellett a figurája is él, és valami olyan csodálatos, kettős aura veszi körül, amely egyrészt angyali magasságba emeli, hiszen mégiscsak ő a magyar nemzetnek a védangyala, a magyar szabadságnak a képviselője és megtestesítője, és ezért alázatos tisztelettel fordulunk hozzá, másrészt pedig az irodalmi (a nemzeti) köztudatban él egy olyan nagyon erős Petőfi-kép is, hogy Petőfiről mi, az igazi közönség is mindent tudunk, és bizonyos értelemben mi a szájhagyománnyal jobban tudjuk Petőfiről az igazat, azaz „Petőfi igazságát” mint az iskola vagy a tudomány tudásanyagát.

Mondok egy nagyon érdekes anekdotát. Most történt, körülbelül két-három hete, hogy egy kisvárosnak az egyik újságírója fölhívott, és tanácsot kért tőlem: kapott egy anyagot, amelyet – ő mondta – félt közölni, nehogy baja legyen belőle. Kiderült, hogy egy száz éves néni halála előtt magnóra mondta a nagy családi titkot, amit a mamájától hallott, aki az ő mamájától hallotta – nagyon érdekes, hogy csak női ágon terjedt a titok máig. Az 1830-as években az ükanyja kamaszlányként – egy földbirtokos család leánya volt – kihallgatta az ajtón keresztül apjának egy kamasz fiúval folytatott feszült beszélgetését, ahol a kamasz fiú számonkérte a nemes földesúron, hogy mivel ő a természetes apja, miért nem fizeti a taníttatását. És hogyha nem fizeti ki, leleplezi, és akkor a család összeomlik. Ugyanis Hruz Mária ennél a családnál volt cselédlány. A földesúrtól teherbe esett, és amikor a gyerek eljövendő volt, akkor az úr hozzáadta a kocsihoz, Petrovics Istvánhoz. Íme – mondta a néni –, az én ereimben ugyanaz a vér folyik, mint Petőfi Sándor ereiben. Na most a történetből természetesen semmi nem igaz: Hruz Mária volt ugyan cseléd, de nem ott, nem adták hozzá a kocsihoz, mert „szabályosan” hozzáment Petrovics Istvánhoz, és öt év múlva született Sándor, tehát szó nincs arról, hogy a terhes lány szégyenét kellett volna leplezni. [Ettől még lehet, hogy a hallgatóság igaz, és a földesúrnak volt balkézről egy gyermeke, ezt nem vonom kétségbe.] De az az érdekes, hogy a hölgy teljes mértékben meg volt győződve, hogy nem viheti a sirba a nyilvánosságra tartozó titkot (amit azonban családirag szégyellt), hanem ki kell mondania. Hasonlóképpen, hogy debreceni példát is mondjak: 2010 körül Lakner Lajos, a debreceni múzeum kitűnő kutatója publikálta, hogy neki is egy száz éves öregasszony elmondta, hogy a családi hagyomány szerint ő meg tudja mutatni, hogy melyik Debrecen környéki kupac alatt van eltemetve Petőfi a lovával.

Az ilyen legendáknak se szeri, se száma, és látjuk, hogy ma is élnek; nem csak a 19. századi legendák gyűjteménye érvényes, hanem ma is újratermelődnek ezek [erre leglátványosabb példa az utolsó negyedszázad nagy szenzációhajhászása Petőfi szibériai élete és halála körül]. Ez a kettősség minden téren erőteljes feszültséget okoz, hiszen nagy kérdés az, hogy vajon a nemzet védangyalának tekintjük-e, vagy pedig egy titokzatos vagabundusnak, aki itt kóborol közöttünk és a legendák között.

A széles közönség számára tulajdonképpen nem a versei az érdekesek, hanem vagy a figurája, vagy pedig a szimbolikus jelentősége. Hiszen ne felejtjük el, hogy 150 év alatt rengeteg kitűnő elme és kitűnő költő, író, tudós elsősorban azzal foglalkozott, hogy meghatározza, milyen ember volt Petőfi. Nem igazán azzal, hogy milyen költő volt, milyenek a versei, hanem hogy milyen ember; és kitalálták, persze nagyon sokféle módon, hogy milyen lehetett Petőfi jelleme. Én ezt úgy szoktam mondani: először kiokoskodták, hogy mi is lehetett a „petőfiség”, és abból vezették le aztán költészetének magyarázatát, s nem pedig úgy tettek, ahogy én gondolom, hogy irodalmilag érdemes lenne, vagyis hogy a versekből *fölfele* kellene következtetni: azaz hogy amit létrehozott, az a *verseiből* következik, nem pedig egy felsőbbrendű, szimbolikus aurából vagy egy ilyen közöttünk élő legendavilágból. Ez a legnagyobb nehézség, gondolom én, abban, hogy hogyan nyúljunk hozzá egyáltalán Petőfihez.

Falcsik Mari: Nos, hát akkor: „Petőfi Sándor gatyába táncol, felesége bugyiba, úgy mennek a moziba”. Ebben valahol még a Petőfi-vers ritmusa is benne van, nem? Valamilyen furcsa módon még az a nagyon egyszerű valami is kiugrik belőle, amit róla gondolnak sokan. Viszont vannak a mai költők, és a költők mégiscsak a verset hallják. Most két dolog jutott eszembe, amikor a díjnyertes versemre gondolok, az egyik, hogy írtam egy olyan verset, ahol Vörösmartynak mondom azt, hogy te még tudtad, mi a láng, mi már csak az üszköt tudjuk – amit ő is megírt, és ez biztos így is van, hogy bizonyos korok tudják, hol a láng, más korok meg csak az üszköt. Hanem ha egy költő valamikor a 2020-as években egy olyan háromsorost ír, hogy „Talpfa. Ugar. Híja-haza. / Ez az idő most a soha.” – akkor az a költő él, akitől ezt kapta.

Lapis József: Amikor készültél a költőversenyre, akkor te honnan táplálkoztál, vagy miért ebben az irányban gondolkodtál?

Falcsik Mari: Ez nagyon egyszerű. A pacsirtaszó nekem a pacsirtajaj. És már nem tudom, mióta tart, hogy azon gondolkodom: vajon Júlia mit gondolt, amikor, mint tudjuk mindannyian, augusztustól végigjárta a csatamezőket, férfiruhában, mindenféle engedélyeket kapva, hogy megtalálja Sándort. És akkor meghallotta a legelső pacsirtaszót, amikor elhitte, hogy nincs mit csinálni. Tehát hogy az az ember meghalt, vagy szétmarcangolták, vagy eltűnt, az az ember, akit ő a világon a legjobban szeretett, és akiért tulajdonképpen tényleg korának megfelelően fölládozta magát, hogy a legnagyobb ember hitvese legyen, ahelyett, hogy a sokkal műveltebb, hány nyelvet beszélő meg milyen származású nőként befutná a maga pályáját. Ez a tavasz, ez a Segesvárra következő legelső tavasz, amire fölfogta, hogy mehetek én bármelyik mezőre, kutathatok utána, és nincs sehol, sehol, sehol. Valóban az történt, amit a versben leírtam, hogy elhagyta azt az egyszem gyermeket úgy, hogy rábízta az akkori gondozóra, és elment, és direkt férfiruhába bújva róttakutatta végig a csatamezőket, forgatta föl a hullákat, akik még ott voltak kinn a földön, és próbálta megtalálni a Sándorát. Ezek tények. Azt hiszem, engem az szólított meg, hogy Júlia az én tollam által sokkal inkább el fog tudni mondani valamit Petőfi Sándorról. Meddig is élt Júlia? Az 1860-as évekig, ugye? 1867-ig, tehát a kiegyezésig, pontosan, igen. Érdekes, nem? Hogy ő már megérte ezt a korszakot, amiben a dekadenciának,

az individualizmusnak, a szimbolizmusnak egy bizonyos hangja megszólalt a költészetben, magyarán tulajdonképp Júlia volt az első, aki megtagadta azt a hatalmas üzenetparancsot, amelyet Sándor úgy írt meg annak idején, hogy ne fogjon senki könnyelműen a lantok pengetéséhez, merthogy csak és kizárólag a haza ügye lehet az, amiről verseket lehet írni. Tehát azt a fajta nemzeti verselési programot, miszerint kizárólag a mi hazánk nagy, szent ügyét képviseli, és ennek a börtönnek a küszöbét talán Júlia volt az első, aki átlépte. És aztán persze Vajda János is, és Arany szegény küszködött, rettenetes sokáig küszködött azzal, hogy még egy *Buda halála*, meg még egy nagy nemzeti eposz, meg még egy hatalmas ősmagyar mítosz, mert nem lehet, nem lehet a sírkamrát elhagyni, mert ami '49-ben meghalt, azt a hullát, mert bocsánat, hogy ezt így mondom, nem szabad elhagyni, hiszen akkor nemzettagadunk, és akkor valami nagyon nagyot vétünk, hiszen '49-ben olyat mulasztottunk el, hogy legalább a hullája mellett tartunk ki. Vajda János az első, aki kitér ebből. Arany egyértelműen, ő kitér egyébként milliószor, csak nem vállalja fel. Még az *Őszi*kékre is azt mondja, hogy hagyjatok engem békén, mert én a *Buda halálát* akarom megírni, és végig ez, hogy én a nemzetem nagy epikusa – miközben pedig Júlia, mivel nincs rajta ez a hangsúly, nincs ez a fajta reflektor, nem volt ő a nemzet nagy epikusa, sem a nagy dalnoka, lírikusa, ő a maga magánéleti oldalán dehogynem fog könnyelműen a lantok pengetéséhez: fordítsuk le, nem könnyelműen, hanem magánéletileg, és ezt ő megteszi. És miután most már ismerhetőek a naplói, ismerhetjük a verseit, és ki lehet számítani, hogy '67-ig, nyilván találkozik az '50-es évek összes többi izmusával, ráadásul nem tudom, hány nyelven olvasó hölgyről van szó, ezt ő lépi át először, hogy a lantot könnyelműen... Persze nyilvánvaló, hogy olyan asszonyként lépheti át, akire a kutya sem figyel, ez a nemének egy nagy tulajdonsága, hogy hál' Istennek a kutya se figyel rám, még a végén megmondhatom az igazat. Ezzel talán még vissza is lehet élni néha. Nem hiszem, hogy direkt csinálta, ez nagyon fontos dolog. De visszakapcsolódom oda, hogy amennyiben a „talpfa, ugar, híja-haza, ez az idő most a soha” sorok kijönnek a 2020-as években egy költőből, az mégis azt jelenti, hogy Petőfi a maga iszonyatosan furcsa módján él. Az egyik módon mint helybéli betyárlegendák hőse, a másik módon pedig a költők számára semmiképp nem így, hanem nyersanyagként. Elmondjuk azt, amit, ha ő ezt mondta, akkor mi meg azt mondjuk, hogy most már nem így van, vagy hogy ez egy másik március. Vagy hogy ez a március botrányos ahhoz képest, ami az a március volt, vagy hogy az arra rákövetkező is botrányos, tehát elkezdjük feldolgozni, és költőként kezdjük el feldolgozni. A pályázatról pedig annyit, hogy a kiírás tényleg hozzám szólt: pacsirtaszó!

Kukorelly Endre: Petőfi bőven átlépte saját imperatívuszát, megengedett magának sokmindent, hol ezt csinálta, hol azt, épp ami eszébe jutott, amit saját imágója építésére használhatónak tartott. Mai szerzők számára, számomra fontos, hogy az irodalom tartsa fenn a presztízst a társadalomban. Nyilván tapasztaljuk a zuhanórepülést – mindenestre presztízsvesztés van általában a kortárs művészetben. Sokkal inkább veszített a presztízsből az utóbbi tíz évben a kellesténél, és ha van egy ilyen emblemikus figura, mint Petőfi, a legemblemikusabb magyar író, az nagyon hasznos nekünk. Hogy úgy mondjam, valami módon „lecsorog” hozzánk, lássuk be, szóval ezt tulajdonképpen díjazni kell. Én mindenestre díjazom. Ahol lakom, Budakalász-Szentistvántelegen –

a '20-as években parcellázták föl – a főút Széchenyi, természetesen, és a kilenc-tíz mellékutca nagy magyarokról van elnevezve. Vegyesen, Rákóczi és Dobó, Attila és Mátyás király – és két költő. Két költő belefér a tízbe. Az egyik nyilván Petőfi, a másikat is ki lehet találni [*megkérdezi a közönséget, akik egyöntetűen felelik, hogy Arany János*] Arany János, igen. Mert ugye csak a régi, tehát nem huszonegyedik századi magyar írók „számítanak” igazából: ez alól csak Ady és József Attila kivétel – de nem Szentistvántelepen. Petőfi utcával amúgy körül lehetne párszor keríteni a földet, ha egymás után fűznénk. És így tovább, Petőfi téesz, Petőfi Rádió, Petőfi Laktanya – két évem ott telt el. Tehát itt tényleg, ez nagyon érdekes, örületes határátlépés van, és a kultusz nagyon hasznos lehet az irodalomnak, oké, ám engem a szakmai része sokkal jobban érdekel ennél a szociológiai vagy történeti aspektusnál. Az irodalmat lehet mindenféle szempontból vizsgálni, de hát mégiscsak az lenne az érdekes, ahogyan Margócsy tanár úr is mondta volt, hogy „jobb lenne”, ha a hangsúlyok a versekre kerülnének. De hát persze nem, a kultusz bőven lenyomja a textust. Ez nehéz kérdés, de ezzel együtt valószínű, hogy abban a versenyben, hogy a költők közül kinek a sorait vagy sortöredékeit tudják legtöbbben, akkor bőven Petőfi nyerne, és csak második lenne József Attila. Gondolom én. És ez azért valami, lássuk be. Azt mondtad, István, hogy negyven verset ismernek a magyarok tőle, hát jó, akkor negyven verset ismernek, és az elég sok, nem? Jókaitól is három regényt ismernek, vagy négyet maximum, *A kőszívű ember fiait, Az arany embert, az Egy magyar nábobot és a Kárpáthy Zoltánt*. Szerintem örülni kell ennek a fajta kultusznak is, de arra biztatok mindenkit, hogy tessék olvasni a szövegeket! Örület, Petőfi szinte gyerek volt, ma talán föl se vennék a Fiatal Írók Szövetségébe! Egész hihetetlen, hogy mit tudott a nyelvvvel, csak Arany mérhető hozzá. Nem akarok itt versenyeztetni, nekem Arany a numero uno, de az a „normális”, magától értetődőnek hangzó dikció, amit Petőfi produkál, az páratlan. Egyébként, csak zárójelben, elhatároztam, hogy itt említeni fogom, hogy Garay János *Az obszitos*a, amiről kevés szó esik, az is úgy kezdődik, hogy beszélgetnek a kocsmában a bíró, meg a többiek, szóval lehetett már a 19. század közepén is normálisan beszélni. Amit viszont Petőfi csinált, tényleg elképesztő. Elképesztő az is, hogy egyből észreveszi Aranyak az őhozza mérhető nagyságát, és úgy szólít meg egy nála mégiscsak idősebb embert, mint ha az öccse volna. Rögtön fölemeli magához. Mintha még maga fölé is emelné egy kicsit.

Az ember Németországban látja, ahogy Goethe és Schiller átölelik egymást. Nem is nagyon lehet Németországban más írószobrot látni. Egy német barátom mondta egyszer, hogy Magyarországon túl sok a szobor. Igen, válaszoltam, mi szeretünk kultiválni. Ugye minden kultiválás kompenzálás, tehát valamifajta frusztrációkat kompenzáljuk ezzel, de sebjaj, mindenki frusztrált és mindenki kompenzál – csak legyen mértéke ennek. Schiller és Goethe, Arany és Petőfi, ilyen típusú nagyságok barátságá nem minden bokorban terem.

Bényei Péter: Nagyon igyekeztem figyelni a beszélgetés előtt, Bakota Árpád tolmácsolásában elhangzó díjazott versekre, most hallottam őket először. Két lényegi benyomás ragadt meg bennem. Egyfelől a sors furcsa igazságtételének tűnik számomra, hogy Petőfi bicentenáriumára kiírt költői pályázatot egy Szendrey Júlia-versimitáció nyerte meg: ha jól érzékelttem, akkor Falcsik Mari egy nagyon szép szerepversben

Júlia Petőfit sirató gyászkölteményét „írta meg”. Azt a verset, melyet tudtommal maga Szendrey Júlia nem írt meg, s – az özvegyi fátyol korai eldobása miatt rá nehezedő nyomás miatt – nem is írhatott meg. [Csak a korban ismertté vált anyaságversében, a *Három rózsabimbó*ban beszél Zoltán fia kapcsán kihalt boldogságról, eltépett múlt-ról.] Másfelől a másik három díjazott versből [Kukorelly Endre, Markó Béla, Nádasdy Ádám írásaiból] közös háttérzsongásként leginkább azt hallottam ki, hogy mennyire más, illetve milyen jó volt Petőfi-korabeli költőnek lenni. Volt kihez beszélni, a költői megszólalást szélesebb, eleven olvasói figyelem övezte, s a költői ténykedésnek valós társadalmi súlya/hatása volt. Petőfi mindenestre társadalmi cselekvésként fogta fel költői munkásságát, s rémesen komolyan gondolta az irodalom társadalomalakító funkcióját is. Ma már kevésbé érzékeljük, hogy saját korában milyen szokatlan hangokat ütött meg, milyen radikális volt Petőfi politikai költészete. Az *Akasszátok fel a királyokat!* című verse nem csak azért radikális, mert a nyitó soraiban két forradalmi gyilkosságot idéz meg, a záróstrófában pedig a lírai én maga ajánlkozik fel a kvázi királygyilkos hóhér szerepére: sokkal inkább azért, mert rendíthetetlenül köztársaságpárti. Akkor azért ezt ilyen nyíltan, ilyen hajlíthatatlan elkötelezettséggel igen kevesen képviselték. Csak viszonyításképpen: a másik ifjú március-15-i irodalmár hős, Jókai Mór a vers megírásakor már békepárti. Petőfi valódi, zsigeri demokráciapártiságát számomra két magánlevélben megfogalmazott állítása bizonyítja. Az egyikben azért fordul Arany Jánoshoz, hogy királyt semmiképpen se tegyen verses epikai műve főhősének: még az „igazságos” Mátyás királyt se, hogy a nép legalább az irodalmi szövegekben ne találkozhasson a szolgaság érzetével. A másikban pedig azt kéri költőbarátjától, hogy a *Murány ostroma* című művét ne ajánlja Wesselényi Miklósnak, aki bár reformer politikus, de azért mégiscsak úr, báró. Persze nagyon-nagyon hangsúlyozni kell, hogy Petőfi közel sem csak forradalmi, politikai költő. Margócsy István bő húsz évvel ezelőtt írt, meghatározó Petőfi-könyvében beszél részletesen arról, hogy megszólalásmódban, poétikában, költői szerepekben, költészetszemléletben mennyire változatos és milyen gazdag a Petőfi-líra. „Reszket a bokor, mert / Madárka szállott rá. / Reszket a lelkem, mert / Eszembe jutottál, / Eszembe jutottál, / Kicsiny kis leányka, / Te a nagy világnak / Legnagyobb gyémántja!”: a lírai én szerepében itt egy naiv, a szeret/nem szeret kétségeivel gyötrődő, fiatal „parasztember” szólal meg, a népköltészet közhelyes tropológiáját mozgósítva. S most akkor csapjuk fel az *Ítélet* című verset, és nézzük meg, hogy „ki” és „hogyan” beszél: közelítenek a világforradalom rettenetes napjai, amikor is „vértengerbe szakad majd a vér hosszú folyója”, s amelytől a lírai én egy kicsit iszonyodik, de azért inkább 'kedvre derül'. De hát ki mondhat ilyet, ki 'örül szilajan' százezrek várható halálának? Ez persze csak két szélsőséges példa, amelyekkel csak azt akartam jelezni, hogy mennyire változatos a Petőfi-korpusz, s persze, hogy mennyi mindent meg lehetett költőileg fogalmazni a 19. századi magyar irodalom középső harmadában.

Jóska konkrét kérdésére válaszolva: mit is tartok izgalmasnak, érdekeltőnek ebből a szerteágazó Petőfi-korpuszból? Személyes kedvencem a *János vitéz*. Jómagam nem kutatom, „csak” tanítom Petőfit, s minden évben a legnagyobb lelki örömmel olvasom újra ezt a művet, elsősorban az ilyen mondatok miatt: „Mikorra a patak vize tükörré lett, / Melybe ezer csillag ragyogása nézett”. Imádom ezt a sort: egyszerre naiv, népies, természeti szemléletet sugall, miközben egy átesztétizált élményt köz-

vetit – mindenesetre óhatatlanul bevonzza az embert a mű (felnőttként is élvezhető) mesei világába. Ezek persze olvasói benyomások, s oktatóként már inkább a *János vitéz* nyelvhasználatbeli rétegzettségéről, műfaji/poétikai összetettségéről, elbeszélői játékoságáról/íróniájáról, rejtett bölcséletéről beszélek. S persze ebből a zseniális szövegből is levezethető a Petőfi-korpusz számomra legizgalmasabb karaktere: ez pedig a költői nyelv, a színre vitt érzelmek/gondolatok egyszerűségének és komplexitásának a kettőssége. Az egyik legismertebb, s talán „legegyszerűbb” Petőfi-versen demonstrálok az állításomat. „Egész uton – hazafelé – / Azon gondolkodám, / Miként fogom szólítani / Rég nem látott anyám” – olvassuk (már általános iskolában) a *Füstbement terv* nyitó sorait, s érezzük, hogy ebből nem lesz egy mélyenszántó gondolati költemény. S persze átsiklunk egy furcsa soron, melyet érteni vélünk, de talán mégsem: „Midőn, mely bölcsőm ringatá, / A kart terjeszti ki”. Gyors prózafordításban: 'azzal a karral fog majd megölelni az anyám, amellyel csecsemőkoromban a bölcsőmet ringatta'. Ez a költői elhagyás, sűrítés, tagmondatcseré úgy zökkenti ki picit a vers figyelmes olvasóját, hogy valódi, intim mélységet ad az anyai szeretet egyszerre játékos és érzelgős színrevitelének. De, hogy egy alig ismert, kedvenc Petőfi-versemet is szóba hozzam ebben az összefüggésben: 1843 decemberében, Debrecenben született az *Élő halott* című költemény, amelyben a lánnglelkű költő, a legváltozatosabb érzelmeket, indulatokat, szenvedélyeket elzengő Petőfi szinte költőtietlenül, ám tűpontos mondatokkal ír a depresszív lélekállapot ürességéről – például ebben a strófában: „Ellenség, jóbarát, / Végeztem veletek; / Senkit nem gyűlölök, / Senkit nem szeretek.” A már Jóska felvezetésében is szóba hozott, betegen/szegényesen eltöltött 1843/44-es debreceni tél életrajzi legendája sokkal elevebben él a köztudatban, mint ez a komplex lélekállapotot a legegyszerűbb természetességgel megragadó vers. Ahogyan arról az előbb már István is beszélt: Petőfi közismertsége, a köré fonódó kultusz és legendák gyakran kitakarják a szövegek beszédét, a versek egyszerűségében is komplex mivoltát.

Lapis József: Ez nagyon izgalmas. Már Kukorelly Endre is pedzegette azt, hogy mitől izgalmas Petőfi művészete. Most már beszéljünk az írásművészetéről. Mi az benne, ami valóban kiemelkedő? Tündéri tehetség volt – Szirák tanár úr így fogalmazott a bevezetőjében. Mi ez a tehetség? A nyelv- és művészetében mi az, ami valóban kiemelkedő? Milyen fogalmakat, képzeteket, kommentárokat tudunk társítani Petőfi sokhangúságához és nyelvi leleményességéhez?

Margócsy István: A legérdekesebb szerintem Petőfi életművében a végtelen sokfélesége. Az irodalomtörténeti hagyomány sajnos egy nagyon homogén Petőfi-képet sugall, mintha az egész életmű egységes lenne, holott éppen az a különleges és tanulságos, hogy ez a tényleg nagyon fiatal fiú hét év alatt kipróbált legalább öt-hatféle poétikát, és mindegyikben nagyon jól helyt állt és teljesített.

Először voltak a népdalimitációi. Nagyon derék, szép, jó, gazdag metaforikával megcsinált, sokszor énekelhető versek, nagyon érdekes helyzetdalok, furcsa szituációk vannak benne feldolgozva, egyáltalán nem egyszerű népdalimitációknak tűnnek. Ezek után kinő közülük egy *János vitéz*. Ami viszont egy egészen extra valami, az nem egy népmese. Nagyon furcsa, hogy irodalmi közönségünk azt hiszi, hogy ez egy gyerekme-

se: 150 év óta gyerekeknek tanítják az iskolában, és normális felnőtt ember nem szokta elolvasni mint felnőtt olvasmányt; elolvassa a gyerekének, de mint gyerekmesét. Holott hát az az egyik legszebb romantikus vízió, amit a magyar irodalom a 19. század közepén prezentált. Figyeljük meg, hogy micsoda furfangos dolgok vannak benne. Adva van egy teljesen gyökértelen valaki, akinek nincsen származása, kukorica közt született, és ráadásul ő az első pillanatban megsérti a társadalom szabályait, mert szerelmeskedik, és emiatt a társadalom kiveti magából. És elindul egy hatalmas sötét világvándorlásra, különböző kalandokkal, ide-oda-amoda, míg a végén eljut a túlvilágba. Borzalmas érdekes, hatalmas halálvíziók vannak végig a *János vitéz*ben, halálos próbatételek, amelyeknek a megtétele után Jánosunk, tökéletes magányában úgy gondolja, hogy itt az idő, hogy öngyilkos legyen. És akkor jön a csoda, a tündérek között Iluska feltámad, és ott lesz János vitéz Tündérországnak örök fejedelme: csak hát ne felejtjük el, hogy mindez a túlvilágon van, az Óperenciás tengeren túl, ahol az emberi világnak nyoma sincsen. Nyoma sincsen. Egy érdekes, hatalmas világvízió van a *János vitéz*ben, amely szép naivsága mellett a romantika rafinált borzasztóságát is magában rejt.

Aztán meg irdogálja Petőfi a vicces életképeit, amelyek nagyon szellemesek, és ugyanakkor brutálisan szabálysértőek a maguk korában. Hiszen gondoljuk meg, hogy amit mi természetesnek veszünk, hogy egy költő azt mondja, hogy „borozgatánk apámmal, ivott a jó öreg”, az abban az időben illetlen szabálysértés volt.

Utána megcsinálja azt a nagyon furcsa és nagyon paradox váltást, hogy egy halott lányhoz ír szerelmes gyászverseket [egyszerre opponálván a népies és a biedermeier konvenciót], amelyekben gyönyörű dolgok vannak, csak érdekes módon az interpretációk mindig arra mennek ki, hogy vajon most igazából szerelmes volt-e, vagy csak szerelmes szeretett volna lenni. Pedig nem erről kellene, hogy szó essék, hanem arról, milyen nagyszabású és gyönyörű víziókat ír. Úgy vélem, Petőfi egyik legszeniálisabb víziója az egyik Etelka-versben van: „Mi szép, mi szép volt a halotti ágyon, mint hajnalban, ha fényes hattyú száll, mint tiszta hó a téli rózsaszálon, lengett felette a fehér halál.”

Az utolsó sor, hogy „lengett felette a fehér halál”, szerintem egészen extra, e képet mindennapi fejjel egyszerűen nem lehet elképzelni. Engem mindig megrendít az, ha Petőfit realista költőnek állítják (nagyon sokan, egészen nagyszabású költők, mint Illyés Gyula, vagy egészen nagyszabású irodalomtudósok is), holott Petőfi költészetében éppen az az izgalmas, hogy minden kicsi tárgyias leírásába is egy pillanat alatt beviszi a víziót. Gondoljuk meg a *Vasúton* című elég ismert versét, amely arról szól, hogy utazom Vácra, és hogy milyen jó, hogy vasúton megyünk. Ám a vers képanyagából kozmikus vízió bontakozik ki: „A nap is velünk halad, / Mint egy őrlőt, aki véli, / Hogy őt, összevissza tépni, / Űzi egy ördögcsapat” [...] „Ez a gép tán egyenest a / Másvilágba megy velünk!” Nem [csak] az a versnek a mondandója, hogy „száz vasutat, ezeret!”, hanem hogy egy mindennapi utazásba az egész kozmosznak a víziója is bele tud sűrűsödni.

És számos további példát lehetne említeni a költői nyelvét illetően, például azt a csodálatos, abszurd metaforahalmazt, ami a *Tündéralomb*ban van. E vers kapcsán is szintén azt szokták kutatni, hogy vajon ki lehetett a „realis” nő, akivel a domb tetején egy nyáron keresztül a költő szerelmeskedett. Holott sokkal érdekesebb lenne az a kérdés: milyen lehet egy olyan nő, akinek, amint a vers mondja, „sötétkék csillag volt az ő zeme, s a szemöldöke fekete szívárvány”, hiszen leírás helyett vizionárius

oxymoronokat kapunk. És ezek az oxymoronok ugyanolyan természetességgel jönnek ki a költő szájából, mint mondjuk a *Befordultam a konyhára...* című vers népies közhelyei. Illyés Gyulának van egy halhatatlan mondása Petőfi realizmusáról – el nem tudom képzelni, hogy ilyen nagy elme hogy tudott ilyen mondani: szerinte *A Tisza* című vers olyan egyszerű és természetes, hogy egy kocsis pipával a szájában ugyanígy fogalmazná meg a Tisza látványát. Hát bizony látni szeretném én azt a kocsist, aki ilyeneket mond megrendült természetélményéről, hogy „sima tükrén, a piros sugárok, mint megannyi tündér, táncot jártak”.

S a sor még sokáig folytatható lenne, mind Petőfi korszak- és stílusváltásait illetően, mind pedig a költői nyelv variálását illetően. De a homogén „egyszerű” Petőfi-kép széleskörű hatása rettenetesen gátolja a Petőfi-interpretációk felfrissítését. Petőfinek a Falcsik Mari által említett ars poeticája mellett még négy nagyon határozott ars poeticája volt megfogalmazva, és mindez nem azt sugallja, hogy csak „a néppel tűzön-vízen át” programja érvényes, hanem azt, hogy ilyen költészetet is kell csinálni, olyat is kell, amolyan is kell: a költészetnek minden ízében, poétikai választásaiban is, sokfélenek kell lennie. A kortárs recepció tanúsága szerint a maga idejében Petőfiben éppen ezt a csillámos sokszínűséget élvezték és szerették; s csak a későbbi, többnyire ideologikus generális értelmezések próbálták meg költészetét, így vagy úgy, de egy irányba leszűkíteni. Holott Petőfinek szerintem éppen az az érdekessége, hogy nincs egy iránya. Mindig elfelejtjük, hogy Petőfi, ez a szegény nagyon fiatal ember, nem befejezte az életművét, hanem egy hirtelen és váratlan pillanatban brutálisan megszakították. És az életműve azt mutatja, hogy e költészet még az utolsó pillanatban is sokféle szaladt volna szét, csak épp a háború és a rettenetes halál megakadályozta mind a kibontakozást, mind a lehetséges szintézist – mind pedig a radikálisan más irányba való fejlődést.

Falcsik Mari: Nem mondtam, hogy „a néppel tűzön-vízen át”, azt mondtam, hogy „Ne fogjon senki könnyelműen a húrok pengetéséhez”, és ez egy program volt, ebben a korban ez egy nagyon nagy program volt. Amibe ő is beleállt, és őt nem akadályozta meg semmiben, főleg abban nem, hogy megírja műveit a *Felhők* ciklustól a legromantikusabb félsorosokig, de egyszerűen a költészeti program nem azonos a költészetével. Csak azt állítom, hogy kitűzött egy ilyen dolgot ebben a pillanatban. És nem azt emeltem ki, hogy „tűzön-vízen át”, nagyon fontos, hogy egy másikat idéztem. Azt, hogy „ne fogjon senki könnyelműen / A húrok pengetéséhez”, ami egy körülbelül fél évszázadra szóló program, mert tudod jól, hogy majd Vajda János volt az első, aki könnyelműen fogott újra a lantok pengetéséhez. De menjünk vissza az eredeti állapothoz, ahhoz, hogy a Petőfíé milyen hihetetlen gazdag költészet. Két dolgot szeretnék idézni, az egyik: „A bánat? egy nagy oceán. / S az öröm? / Az oceán kis gyöngye. Talán, / Mire fölhozom, össze is töröm.” Ezt most már kezdik észrevenni és szeretni az emberek – ezt rakja össze bárki ebben a három sorban, ilyen gazdag ez a költészet. A másik pedig egy nagyon fontos pársoros, nem tudom, ismeritek-e, emlékeztek-e rá, talán a *Felhők*ben van [*énekli*]: „Egy barátom az ifjúság, / Maholnap már ez is itt hágy, / S másra, tudom, helyébe nem / Akadok, Jaj istenem, de magamra / Maradok.”

Kukorelly Endre: Valóban, Petőfiben az a legérdekesebb, hogy minden programja szerep. Nála minden szerep, és minden olyan szinten megélt szerep, hogy inkább egy

színészhez tudnám hasonlítani. Mindenbe bele tudott állni, és mindent immanenssé tenni. Még egyszer tehát: egyrészt van ez a szociológiai-történeti vetület, amit szoktunk mindig vele kapcsolatban emlegetni, és ez érdekes, fontos és szórakoztató, ráadásul felhívja a figyelmet arra, hogy milyen nagy dolog a költészet, milyen fontos, satöbbi, de hát túlzottan sokat foglalkozunk ezzel a vetülettel, és ehhez képest jóval kevesebbet a szövegeivel. Én azt szoktam magamnak is javasolni, hogy Petőfit szoros szövegolvasással kellene inkább megtisztelni. Arra koncentrálni, hogyan rakta össze a szöveget. Ugye az van, hogy összekeverjük a természetet, a természet vadvirágait azzal, hogy egy műalkotás, össze van pakolva. Ha programzenét hallgatunk, mondjuk a Beethoven *Pastorale* szimfóniáját, abban, ugye, „van vihar”, milyen jó kis vihar, pedig semmi vihar, csupán különböző hangok egymás mellé illesztése, amiből a viharra asszociálunk. De – így tanultuk – azonnal, és mindig újra meg újra a mondandót, az eszmét, a történelmi háttérrel keressük a szövegben, és ezt mindig túltoljuk, ahhoz képest, hogy egészen közel mennénk a szöveghez, és megnéznénk, miért épp azoknak a hangoknak vagy szavaknak az egymásutánja váltja ki ama zsigeri boldogságot, amit mindközönségesen műélvezetnek nevezünk. A jó olvasó vagy befogadó eleve nem azon gondolkodik, hogy mit akart mondani a költő, hogy mi a költői programja épp aktuálisan annak a versnek, hogy milyen kultúrprogramot lehet mögé építeni, hanem olvassa a szöveget, és élvezi, hogy az miként van összepakolva. És Petőfivel kapcsolatban nagyokat lehet élvezni. Szóval az élvezetre kellene sokkal a hangsúlyt fektetni, inkább erre figyelni, erre koncentrálni, mint a szociológiai és történeti háttérre.

Bényei Péter: Közvetve Endre felvetéséhez kapcsolódnék, hogy szorosan és figyelmesen kell olvasni a látszólag könnyen befogadhatónak tűnő Petőfi-szövegeket. Nézzük például az *Itt van az ősz, itt van újra...* című, közismert verset. A költemény egyik passzusát („Levetette szép ruháit, / Csendesesen levetkezett”) még a kiváló irodalomtörténész, Németh G. Béla is kicsit félreolvassa, amikor rejtett erotikát lát bele: mondván, itt a vers későbbi részében feltűnő „kedves” vetkőzik le. Miközben, ha figyelmesen olvassuk a vers központi – komplex, de könnyen dekódolható – metaforarendszerét („Mosolyogva néz a földre / A szelíd nap sugara, / Mint elalvó gyermekére / Néz a szerető anyja”), akkor világos, hogy erről szó sincs. A nap az anyával, a természet (a föld) a gyermekkel válik azonossá: az ominózus sorban tehát az őszbe forduló, elszunnyadó természet (a „gyermek”) vetkezik le. Ez a természet/gyerek metafora pedig a vers zárlatában kapja meg a teljes értelmét, amikor a lírai én így szól kedveséhez: „Föl ne keltsük álmából a / Szendergő természetet”. Itt a szendergő természet már nem elsősorban az álomba hanyatló ősz jelöli, hanem egy új élet, a gyermek születésének eljövendő ígéretét, a pár bensőséges várakozását. A párkapcsolati intimitásnak ezt a katarzisát csak a figyelmes – a vers metaforikáját pontosan felfejtő – olvasó élheti meg: megvallom őszintén, hogy jómagam ezt nem éreztem, így a gondolatmenetet is szakirodalmi munkákból (leginkább S. Varga Pál elemzéséből) kölcsönöztem. S ha már párkapcsolati intimitás: vessünk egy pillantást ebből a távlatból is a Petőfi-líra hihetetlen változatosságára. Minden jelenlévő jól ismeri a *Minék nevezzelek* szenvedélyes érzelemáradását, a *Szeptember végén* szerelmi halálvízióját, vagy az ősz toposzából inkább az újjászületés szimbólumát, az intimitás kiteljesedését kreáló *Itt van az ősz...-t*. De bizonyára kevesen olvasták a *Legenda* című, korai Petőfi-verset,

jőmagam is csak a beszélgetésre készülve figyeltem fel rá. Ez persze nem klasszikus intimitásvers, leginkább egy népfoklórós ihletésű anekdotának nevezném: viszont szépen demonstrálja, hogy mennyire extrém módokon és irányokba tud elmozogni egyfelől a Petőfi-féle lírapoétika arzenálja, másfelől a korpusz párkapcsolati „antropológiája”. A vers egy jókora (humoros, társadalomkritikus) blaszfémia: az Úristen egy papokra panaszkodó ima miatt riad fel álmából, s azon nyomban útnak indul a földre igazságot tenni. Nagy nehezen kinyitja a mennyország kapuját a holtrészeg Péterrel, lejut az imát megfogalmazó ifjú emberhez, aki egy lakás ablakára mutat, mely mögött a menyasszonya éppen intim testi kapcsolatba kerül egy pappal. Az Úr maga is megszemléli az „istentelenséget”, majd megcsóválva a fejét csak annyit mond: a baj már megesett, ezen nem lehet segíteni, de a papot azért a pokolra juttatja majd. Végtelenül profán és egyszerű versről van szó, de nézzük meg, hogyan radikalizálódik ez a motívum például Petri György *Apokrifjében*, vagy hogyan kerekedik egy ehhez hasonló, parasztbiblikus/blaszfémikus alapötletből egy egész regény, Mikszáth Kálmán *Új Zrínyiásza*. A cenzúráról tartva Petőfi ezt a versét egyébként szándékosan nem publikálta, ahogyan – egészen más okból – az *Álmos vagyok és mégsem alhatom* című, elképesztően szürreális versét sem. Korábban István öt-hat gyökeresen eltérő lírapoétikáról beszélt Petőfi kapcsán, hát ez a kilencedik vagy tizedik. Egészen extrém, horrorisztikus képek váltják egymást a versbeszédben: az egyik ilyen például egy akasztott csecsemő képe, akinek a lábával az anya körbetáncolja az akasztófát... De ez a vers azért nem a Petőfi-féle szabad ötletek jegyzéke, hiszen minden rémromantikus túljátszottsága ellenére is visszaad valamit az álmatlan ember zavaros tudatállapotából. S talán itt ragadható meg leginkább, miért is érdemes (még ma is) Petőfit olvasni. Endre az előbb joggal vetette fel, hogy Petőfinél minden némileg megjátszott szerep vagy tollgyakorlat: ugyanakkor a legkülönfélébb szerepmegszólalásokban rengeteg markánsan megragadható élethelyzet, érzelmi és lelkiállapot nyílik meg – mind-mind olyan, melyre rezonálhat a figyelmes olvasó.

Kukorelly Endre: Ha megengedtek egy kis polgárpukkasztást: azzal kezdtem, hogy milyen jó nekünk, kortársaknak, hogy egy ilyen Nagy Valamiből, a sztratoszférából, a mennyországból lecsorognak hozzánk némi javak. Ennek azonban a másik oldala az, hogy a fenébe, hogy állandóan *róluk* van szó. Mármint Petőfiről meg József Attiláról. És húzzanak már el a vérbe. Néha ezt kell gondolnom. Bosszant, hogy a mai olvasók, a mai (fél)művelt közönség, miközben mindent kortárs módon csinál, kortárs módon öltözködik, kommunikál, utazik, tisztálkodik, táplálkozik satöbbi, a művészetfogyasztásban minden további nélkül visszafog százötven-kétszáz évet. Mindenki – én is – anyanyelvi szinten 19. századi poétikákat tudunk olvasni, azzal problémám nincsen. A korábbi poétikáknál is vannak nehézségeink, és az avantgárd meg az avantgárd utáni poétikákkal is, lássuk be. Ha „normálisat” akarunk olvasni, Balzacot, Tolsztojt vagy Stendhált, Jókait, Mikszáthot vagy Móriczot olvasunk. Ők szépen bemutatják, fölvezetik a szereplőket, történetik így meg úgy, és a végén meg elütik egy vonattal, mint Tolsztoj Anna Kareninát. Gárdonyi szerint elzavartuk a törököket, ez valahogy megnyugtat minket, megoldódnak a problémák. Petőfinél sincs probléma, ami az olvasást, befogadást illeti. Mivel már az óvodában elkezdik nekünk a tizenkilencedik századi poétikák végtelenségig lebutított változatát nyomatni, „írta Gazdag Erzsí (vagy

Donászy Magda]” formában – és Petőfit majd ezeken át olvassuk. Ezért van az, hogy ha valakinek azt mondom, hogy mondjon kapásból egy költőt – ne a kedvencét, hanem aki automatikusan elővillan, mindenki Petőfit mondja. Ahogy Munkácsyt, ha képzőművészt kell mondani. Ez körülbelül olyan reflex, ahogy a pirosat mondd, ha egy színt kell mondanod. És akkor, ha megengeded, ezt a kis bosszankodásomat most azzal fejezem be, hogy a francba a pirossal!

Margócsy István: Mostanában, hogy Petőfi-év van, találkoztam egy újságíróval, nekem szegezte a kérdést: hogyan kellene Petőfit közelebb hoznunk a mai ifjúsághoz? Mire én azt mondtam, hogy nem Petőfit kell közelebb hozni, hanem a magyar ifjúságot, fiatalságot kellene általában a költészethez közelebb hozni, hiszen a nagy magyar költészetben belül Petőfi ugyanolyan súllyal van jelen, mint Babits Mihály vagy Tandori Dezső és még sokan mások.

Ezért nem Petőfi ismeretének a kérdése a legérdekesebb az évforduló kapcsán, hanem az a kérdés, hogy egyáltalán mit kezdünk a költészettel. *Ez után*, ha a költészetben *belül* különbségeket teszünk, az természetes. De a költészet nagy rendszerében és rendjében Petőfi nem egy külön állatfajta, akivel külön kellene megismerkednie a magyar ifjúságnak, mert sajnos szűkölködik Petőfi-ismeretekben. A nagy probléma az, hogy – amennyire ezt megítélni lehet – a magyar ifjúság és a magyar közvélemény borzasztó keveset foglalkozik egyáltalán a költészettel (klasszikussal, modernnal, maival), és bizonyos értelemben az, amit Bandi mondott, hogy a kortárs költészettel kevesebbet foglalkozik, az annak is a következménye, hogy a csak vagy túlnyomólag Petőfire alapozódó kultikus szemlélet a közelebb kerülést, bizonyos szempontból mind a poétikai preferenciák, mind pedig az interpretációs stratégiák terén, megakadályozza és gátolja.

Falcsik Mari: Szerintem nagyon jól ismeri például Weöres Sándor nevét is a fiatalság. És ugyanilyen emblematikusan. Tehát egész egyszerűen bizonyos rigmusok bevésődnek. Viszont mintha mégiscsak ezt biztosítaná, bocsánat, hogy ezt mondom, amikor a gyerek tulajdonképpen hároméves korában nem is érti, amit hall, valami ilyen ritmusos valamit hall, és abszolút nem tudja, hogy mit mond azzal, hogy bóbbita, bóbbita, akkor kezd benne valami olyan keletkezni, ami a költészetre kíváncsivá teszi, és nagyon sok műveletlen fiatalnak, igen, és abszolút tájékozatlan fiatalnak van egy bizonyos rigmusgyűjtemény az agyában, amire nem egyszer ráírmel valami. Ne haragudj, Bandi, de te népszerű vagy a fiatalok között, hiába mondasz bármit, Parti Nagy Lajos szintén, még magamat is mondhatnám, Nádasdy Ádámot is.

Nádasdy Ádám hihetetlen jól eltalálta azt, hogy „A fiatalok össze-vissza esznek”, igen, a Zizitől, a Dunakavicstól a kólás cukorig mindent, és akkor még nem is említettem Kettős Tamás hihetetlen rigmusait, a rímre és költészeti szövegre nagyon is érzékenyen reagáló slammereket vagy a rappereket. És néha nem tudják, hogy ki írta, de befut néha nekik egy-két sor, ami ráírmel már előzetes ismereteikre, és azt mondják, hú, de jó. Te nagyon arisztokratikus vagy, Bandi, és lehet, hogy jobban állunk, mint ahogyan te gondolod. Csodák történnek ám ilyen helyeken. Azokon a nagyon mély, abszolút nem mainstream helyeken. Én csak azt szeretném mondani, hogy a költészet él ám, és lehet, hogy a fiatal nem tudja, kit idéz, de lehet, hogy pont beleüt

a szívébe a vers ritmusa. Van egy ritmusfogékonyság, belekapaszkodás a zenébe. Van egyfajta fogékonyság a költészetre úgy is, hogy nem biztos, hogy valaki művelt. Petőfi folklór lett, mi is erre vágyunk, vagy nem tudom, de jó az, hogy folklór lett.

Lapis József: Hogy a költészet él és működik, jó végszónk lehet. Köszönöm a beszélgetést!

Petőfi arcai

KEREKASZTAL-BESZÉLGETÉS, BÓDI KATALIN, RADNAI DÁNIEL SZABOLCS ÉS VADERNA GÁBOR RÉSZVÉTELÉVEL*

Bódi Katalin: Gábor, kurátora voltál a Petőfi Irodalmi Múzeum idén januárban nyílt új állandó kiállításának. Mit lehet tudni a PIM Petőfire vonatkozó tárgyi gyűjteményéről, illetve az idei Petőfi-bicentenáriumhoz igazított új kiállítás koncepciójáról?

Vaderna Gábor: Előzetesen annyit mondanék, hogy Petőfi Sándor születésének 200. évfordulója nyilvánvalóan kiemelt kulturális eseménynek számít, így természetesen túlmutat az irodalmi-múzeumi szakma szűkebb körén. Jó ideje szokás, hogy úgynevezett emlékéveket rendez az ország, és ezekre jelentős összegeket fordít. Petőfi pedig olyan alakja a magyar irodalomtörténetnek, hogy a 200. születésnapja egyértelműen önálló emlékévet érdemel, rengeteg programmal, konferenciával, szakmai kiadványokkal, sajtóeseményekkel, sok-sok szakmai és laikus rendezvénnyel. Mint ismeretes, Petőfi-film is készül, de arra még várni kell. Tehát egy ilyen emlékév esetében nagyon különböző célokra nagyon sokfelé költ pénzt a magyar állam. Mindezek között az emlékév egyik kiemelt projektje volt a Petőfi Irodalmi Múzeum állandó Petőfi-kiállításának az újrászervezése, jelentős térbeli kibővítése, amely összekapcsolódott a PIM-nek otthont adó Károlyi-palota egyik szárnyának, ahol a kiállítóterem található, teljes felújításával. Sőt, a palota udvarán található kert is átalakították. Ez egy igen nagy léptékű beruházás volt – nyilván az egész projektnek a legdrágább mozzanata –, és a múzeum ilyen viszonyok között vágott neki a 2023-as évnek azzal a grandiózus tervvel, hogy januárra egy új Petőfi-kiállításnak is el kell készülnie. A tárlat az U alakú épület egyik kanyarodó szárát kapta meg múzeumi térnek, és ez az U betű még folytatódik balra, ahol azóta nyílt még néhány időszakos kiállítás (többek között Polcz Alaine, Nemes Nagy Ágnes, Hajnóczy Péter és Nádas Péter életművéről). Az új Petőfi-tárlatot összesen hét részre osztottuk fel végül, melynek az egymást követő termeit – a nyitótermet követően – különböző tematikus kulcsszavak határozzák meg.

Miért kiemelt jelentőségű a Petőfi-kiállítás? Ennek megértéséhez érdemes utalni arra, hogy a Petőfi Irodalmi Múzeum mai törzsanyaga az 1909-ben létesült úgynevezett Petőfi-ház gyűjteményéből áll össze. A Petőfi-ház anyagát a 19. század végén kezdték el szisztematikusan összegyűjteni, oly módon, hogy a gyűjtők a sajtóban felhívásokat

* A DE Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézet síkfőkúti hallgatói hétvégéjén [Debreceni Egyetem, Soó Rezső Kutatóház, 2023. március 24.] elhangzott beszélgetés szerkesztett változata.